

یکی از قدیمی ترین جشن های ملی افغانستان

نوروز باستانی در افغانستان

جشن باستانی نوروز یکی از باشکوه ترین و مهم ترین جشن ها در افغانستان و کشورهای حوزه تمدنی آن است که هر ساله در آغاز بهار و اوایل ماه فروردین، جشن گرفته می شود.

از چهارشنبه سوری تا سیزده بدر در افغانستان

افغانستان تنها کشوری است که همسان با ایران، همچنان تقویم باستانی را حفظ کرده و گردش سال را براساس تقویم هجری شمسی جشن می گیرد. آیین های نوروزی از چهارشنبه سوری گرفته تا سیزده بدر به همان ترتیب ایران در افغانستان برگزار می شود. حتی می توان گفت برخی از آیین های نوروزی ایرانی نظیر چهارشنبه سوری در میان افغان ها با گستردگی بیشتری انجام می شود. در جشن نوروز شیرینی پزها، کلوچه پزها و حلواگرها نیز حضور دارند. در این ۴۰ روز، در سراسر شهر آکنده از لاله ها و چراغانی شده مزار شریف، آوای ترانه مشهور «ملامدجان» (بیا بریم به مزار) از هر کوی و برزن شنیده می شود.

نوروز یکی از بزرگترین جشن های ملی افغانستان

جشن نوروز در حیات معنوی و فرهنگی مردم افغانستان نقش بسزایی دارد. نوروز در افغانستان از بزرگترین جشن های معنوی و ملی به شمار می رود. این جشن با همه سنت هایش؛ جشن طرب و سور، فراوانی ناز و نعمت، جشن دوستی و برادری، جشن کار و محنت و آرزوهای نیک است. جشن باستانی نوروز از زمان های قدیم تاکنون در این سرزمین به نحوی ویژه برگزار می شود. زیرا این جشن از یک سو نویدبخش پایان زمستان و از سوی دیگر الهام آور بهار و نوزایی طبیعت است. هر ساله گردشگران برای دیدن این جشن ها به افغانستان می روند.

آیین‌های پیش از نوروز

خانه‌تکانی

در سطح کشور افغانستان مراسم مشترکی برای استقبال از نوروز برگزار می‌شود. مراسمی از قبیل: خانه‌تکانی، شستشوی فرش‌های خانه، نظافت حیاط و نیز به قدر توان مالی، تهیه لباس‌های نو برای اعضای خانواده، آجیل و شیرینی‌های خشک، انواع میوه و سایر نیازها که در ایام مراسم آیین نوروزی ضروری است. در تجلیل از این جشن و مراسم کهن و باستانی، مبتنی بر فرهنگ مردم سرزمین باستانی‌ای که اکنون به نام افغانستان یاد می‌شود، رسم عمده‌ای وجود داشته که همانا پیشواز از بهار و شکرگزاری در برابر خداوند بوده است.

هدیه بران

خانواده‌هایی که فرزندان‌شان نامزد هستند، در روزهای نوروز به دیدار هم می‌روند و معمولاً دامادها در اولین روز سال با هدایای ارزشمند به خانه عروس می‌روند. هدیه‌های داماد هرچه باشد، با ماهی و زولبیاست.

سمنویزان و خیساندن هفت میوه

در شب آخر سال که فردای آن نوروز است، خانم‌ها تا صبح بر گرد دیگ بزرگ سمنو بیدار می‌مانند. خیس کردن هفت میوه و نوشیدن آب آن در صبح اول فروردین نیز از قدیمی‌ترین آیین‌های نوروز در خانواده‌هاست که با جدیت رعایت می‌شود.

گل گردانی و آوازخوانی

در افغانستان آمدن نوروز، کودکان و نوجوانان را بیش از دیگران ذوق زده می کند. و به تکاپو تا نخستین گل های نوروزی روییده در زیر برف را به دست آورند. این گل معمولاً در اواخر ماه حوت (اسفند) در زیر برف می روید. بچه ها تا روز بیست و هفتم ماه حوت دستای از این گل ها را فراهم آورده و در میدان دهکده گرد هم می آیند. آنها معمولاً پسرانی بین هفت تا ۱۵ ساله هستند که از بین خودشان دو نفر را برمیگزینند که در عرف او را «میر» می خوانند؛ یکی «میر گل گردان» و دیگری «میر آوازخوان». میر گل گردان گل را بلند گرفته و میر سرودخوان با صدای بلند و نواختن دف هر کدام از بندهای سرود نوروزی را می خواند و سایر بچه ها به دنبال آنها می آیند. هنگامی که گروه نوروزی خوانان که «گل گردان»ها نیز خوانده می شوند، از خواندن سرود فراغت یافتند، صاحب خانه دسته را به داخل خواسته، گل ها را به چشم می مالد. بعد چشمان را فرو بسته، گل ها را نزدیک روی خود می گیرد و خاموشانه دعایی خوانده و از خداوند طلب حاجت می کند. سپس گل ها را با طبقی از میوه خشک، گندم یا سایر حبوبات به گروه نوروزی خوان برمی گرداند. رسم این است که به جای میوه و غله، روغن، مرغ زنده یا پول نقد هم نثار گل گردانان می کنند.

آیین‌های زمان نوروز

پهن کردن سفره هفت سین

پیش از تحویل سال، سفره‌ها را با هفت‌سین یا «هفت میوه» رنگین می‌کنند. سبزی، ماهی و شیرینی هم باید بر سر سفره باشد. گاهی شمع‌ها را نیز روشن می‌کنند. قرآن کریم را نیز روی سفره گذاشته و همه اعضای خانواده بر گرد سفره جمع شده و منتظر حلول نوروز و سال نو می‌شوند. در این هنگام بزرگ خانواده بر صدر مجلس نشسته و در حین تحویل سال نو، دعای نوروز را قرائت می‌کند و سایر اعضای خانواده دست‌ها را به نشانه سپاسگزاری از بارگاه خداوند برای استجاب دعا و رفع نیازها بالا برده، آمین می‌گویند.

عید دیدنی

بعد از پایان دعا اعضای خانواده به سه گروه (کودکان، نوجوانان، زنان و مردان) تقسیم می‌شوند. نخست گروه کودکان و نوجوانان عازم خانه بزرگ فامیل یا قبیله همچون عموها و دایی‌ها می‌شوند و عیدی دریافت می‌کنند. این دید و بازدید تا سه روز اول برای سایر فامیل‌ها انجام می‌شود. بعد از روز سوم، زنان فامیل دور هم جمع شده و برای گفتن تبریک عید نوروز، به خانه همان ریش سفید قبیله می‌روند. تا روز هفتم به دیدن فامیل‌های دیگر می‌روند و نیز قدری سبزی از باغ‌ها یا کشتزارهای سر راه خود می‌چینند. این سبزی‌ها را به‌عنوان سرسبزی، به در خانه فامیل خود نصب می‌کنند. همچنین، زنان بعد از ظهر پنجشنبه هفته اول نوروز، هرکدام به قدر امکانات و توان مالی خود، غذا می‌پزند و به قبرستان می‌روند. در آنجا بعد از خواندن دعا، غذاها را مشترکاً صرف و در صورت وجود مسافری، به او نیز نذری می‌دهند. در صورتی که اعضای فامیل و خانواده از همدیگر دور باشند یا در شهر دیگری زندگی کنند، بعد از هفتم به آنجا رفته و به یکدیگر عید نوروز را تبریک می‌گویند.

غذاهای مخصوص شب عید

خانواده‌ها برای شب عید غذاهای مخصوصی می‌پزند. معمولاً همه سبزی پلو می‌پزند (مانند ایرانی‌ها). غذاهایی که از برنج و اسفناج نیز تشکیل می‌شوند از جمله غذاهایی است که برای شب عید آماده می‌شود. علاوه بر این، نانوائی‌ها شیرینی مخصوصی را آماده می‌کنند که کلوجه نوروژ نام دارد و فقط در نوروژ پخته می‌شود. غذای دیگری که بیشتر در روز عید پخته می‌شود ماهی و جلبی که نوعی شیرینی است. رایج‌ترین غذایی که در گردش‌های دسته‌جمعی نیز خورده می‌شود.

عَلَم «مبارک علی(ع)»

در صبح اولین روز عید نوروز عَلَم «مبارک علی(ع)» با مراسم خاص و باشکوهی برافراشته می شود که به معنای آغاز رسمی جشن نوروز است و تا ۴۰ شبانه روز ادامه می یابد. در این مدت حاجتمندان و بیماران برای شفا در پای این عَلَم مقدس به چله می نشینند. مردم این سرزمین بر این باورند که اگر به هنگام برافراشتن، عَلَم به آرامی و بدون لرزش و توقف از زمین بلند شود، سالی که در پیش است نیکو و میمون خواهد بود. ابتدای مراسم همه مردم شهر و همچنین بسیاری افراد از شهرها و کشورهای اطراف، گرد هم می آیند. انبوه مردمان و مسافران به اندازه ای است که همه خانه ها، مسافرخانه ها، چادرها و گوشه کنار باغ ها و چمنزارها انباشته از مردم می شود.

آیین برافراشتن پرچم

نحوه برافراشتن پرچم به این صورت است که ابتدا مهمانان، مسافران و مردم شهر دور «مزار سخی» مانند حلقه انگشتر جمع می شوند. برخی به منظور دید بهتر از نحوه برافراشتن پرچم سخی در ساختمان های شمال و جنوب حرم با اخذ بلیط از صاحبان ساختمان ها و برخی دولتمردان در صحن برگزاری پرچم حضرت علی(ع)، حضور پیدا می کردند. با شلیک سه گلوله توپ و نواختن سرود ملی، بیرق سخی برافراشته می شود. قبل از برافراشته شدن پرچم، همه شرکت کنندگان در خوف و رجا به سر می برند. زیرا اگر پرچم به آسانی و توأم با بارش باران باشد، نویددهنده سال پربرکت و نیکویی خواهد بود. اگر پرچم با مشکلات و نباریدن باران بلند شود، بیانگر سال بدی است. زیرا پیامد آن، خوشی و سعادت برای مردم و به خصوص مسلمانان جهان نخواهد بود. همه زیبایی

مراسم جشن نوروزی در همین لحظه‌های برافراشته شدن نحوه پرچم سخی نهفته است که تفسیرکننده پیامد یک سال خورشیدی می باشد.

برگزاری دسته‌های ساز و سرود و بازی های محلی در جشن نوروزی مردم افغانستان، دسته‌های ساز و سرود و رقص، دسته‌های بازی‌های محلی و ورزشی همچون: کشتی‌گیری، بُزکشی، اسب‌دوانی، چوب‌بازی، چوگان بازی، سنگ‌پرانی و بازی‌های دیگر شرکت می‌کنند. کوچه‌های نوروزی مزارشریف آکنده است از دست ساخته‌های هنرمندانی که در زمستان بهترین آثار خود را برای کودکان ساخته‌اند.

کمپیرک، نماد نیکی و احسان

کمپیرک مانند حاجی نوروز در ایران، یک پیرمرد با محاسن است که لباس‌های رنگی به تن، کلاه بلندی، بر سر و تسبیحی در دست دارد. کمپیرک، نماد نیکی و احسان و قدرت طبیعت است که قدرت زمستان را تسلیم بهار می‌کند. او و همراهانش از روستاها عبور می‌کنند. صدقه‌ها و کمک‌های خیریه را بین مردم تقسیم کرده و اشعاری را با صدای رسا و موزون سر می‌دهند. این سنت در مرکز ولایت‌ها به‌خصوص بامیان و دایکندی مشاهده اجرا می‌شود.

جشن نوروز در شهرهای افغانستان

کابل

مردم کابل و حومه آن نیز اکثراً برای برگزاری جشن نوروزی باستانی به مزار سخی، مزار حضرت علی(ع)، شهدای صالحین، عاشقان و عارفان، خواجه صفا و باغ بر شاه می‌روند. آنچه به این مراسم حال و هوای ویژه می‌بخشد، برافراشتن پرچم سخی است. زیرا کسانی بر این باورند که حضرت علی(ع) در روز اول نوروز بر تخت قضاوت نشسته، عدالت و مساوات را برقرار کرده است. بدین دلیل علاقه‌مندان برگزاری این مراسم تلاش دارند جشن نوروزی هرچه باشکوه‌تر انجام شود و به همین دلیل آنها شب نوروز را با مناقب‌خوانی، دعا و توصیف امام علی(ع) به پای مزار آن حضرت به صبح می‌رسانند.

هرات

در هرات نیز ساعاتی مانده به لحظه تحویل سال، مردم در تکایا جمع می‌شوند تا بتوانند در آخرین لحظه‌های سال ناملايمات، کاستی‌ها و نیز غبار سال کهنه را از تن و روح خود بشویند. این شستشوی روان باتلاوت قرآن و

خواندن دعا و نیایش صورت می‌گیرد. از دیگر مراسم سال تحویل برپاکردن «جده» است. بدین ترتیب که قبل از سال تحویل چوب بزرگی آماده می‌کنند که معمولاً تنه درختی به طول حدود ۱۵ متر است. پارچه سبزرنگی به گرداگرد چوب می‌پیچند که اصطلاحاً به آن «جده» می‌گویند. افراد مراجعه‌کننده به جده برای مراسم سال تحویل، هرکدام تکه پارچه‌ای رنگی به نیت برآوردن حاجت به جده می‌بندند.

اهالی شهر هرات غالباً برای برگزاری جشن نوروزی در مسجد جامع شهر، دور هم جمع شده و پس از شکرگزاری و دعای خیر، برکت، سلامتی، صلح و امنیت را از درگاه خداوند متعال می‌خواهند. سپس با شادمانی سال نو را به همدیگر تبریک گفته، عازم مزار خواجه عبدالله انصاری یا سایر زیارتگاه‌ها و اماکن گردشگری می‌شوند. پس از انجام مراسم سال تحویل مردم به خانه برمی‌گردند. ابتدا پدران و مادران عیدی کوچکترها را می‌دهند که عموماً پول یا تخم‌مرغ آب‌پز رنگ‌آمیزی شده است. زنان و دختران در خانه می‌مانند و تا سه روز اول از خانه بیرون نمی‌روند و از مهمانان پذیرایی می‌کنند. در این مدت مردان به دیدوبازدید افراد فامیل می‌روند و از روز چهارم زنان به اقوام خود سر می‌زنند.

قندهار

اهالی شهر قندهار مراسم جشن نوروزی را در خرقه‌ای شریف برگزار می‌کنند که محل نگهداری لباس رسول اکرم (ص) است. نحوه برگزاری این مراسم در شهر قندهار با خواندن دعا و آرزوی خیر و برکت، سلامتی، صلح و امنیت از خداوند متعال برای سال جدید همراه است. آنها سپس سال نو را به همدیگر تبریک گفته عازم چهل‌زینه (راه‌پله) می‌شوند و از آنجا به سایر اماکن مقدس و گردشگری می‌روند و به این ترتیب روزهای اول سال را به خوشی و شادمانی سپری می‌نمایند.

غزنی

مردم استان غزنی نیز مراسم جشن نوروزی را در مزار حکیم سنایی برگزار می‌کنند. در این استان نیز سال نو، نخست با خواندن دعا و آرزوی سعادت، موفقیت و برکت، صلح و امنیت برای مردم افغانستان و جهان از درگاه خداوند متعال آغاز می‌شود. در شهر «بامیان» برگزاری جشن نوروزی تعجب‌برانگیز است؛ زیرا مردم شهر بامیان و حومه آن، در میدانی مقابل مجسمه‌های بودا گردآمده و مراسم جشن نوروزی را برپا می‌نمایند. این مراسم نیز با خواندن دعا و آرزوی سلامتی، سعادت، خیر و برکت، صلح و امنیت از درگاه خداوند متعال برای اهالی استان و افغانستان پایان می‌یابد.

آیین‌های پس از نوروز

سیزده بدر

سیزدهم فروردین در افغانستان اهمیت خاصی دارد. صبح روز سیزده‌بدر در هر کوچه و برزن همه‌مه است. هرکس تقلا می‌کند خود را زودتر به مناطق خوش آب‌وهوا برساند تا در جای بهتری ساکن شود. هنگام ظهر افراد خانواده در محلی که اُتراق کرده‌اند، گرد می‌آیند و غذای مخصوص این روز مانند دم‌پخت و کیچری را می‌خورند.

قوقو برگ چنار، آیین خاص زنان در سیزده بدر

یکی دیگر از مراسم‌های سیزده‌بدر بازی رقص‌گونه دختران و زنان است. این بازی دسته جمعی انجام می‌شود که به آن اصطلاحاً «قوقو برگ چنار» می‌گویند. در کنار این بازی، زنان و دختران نیز رقص‌های دسته‌جمعی محلی می‌کنند. از بازی‌ها و سرگرمی‌های معروف دیگر افغان‌ها در روزهای نوروز جنگ انداختن حیواناتی مانند: بلدرچین قوچ، سگ و شتر است که طرفداران فراوانی دارد. مدت‌ها قبل از آن حیوانات مدنظر را برای م‌سابقه آماده می‌کنند و تمرین می‌دهند. تماشاگران هم بی‌نصیب نیستند و بر سر برد و باخت حیوانات شرط می‌بندند و سودی می‌برند. با وجود این، در افغانستان سیزده‌بدر مثل ایران عمومیت ندارد.

مکان و زمان برگزاری جشن نوروز

این جشن در سه مرحله قبل، حین و بعد از نوروز در افغانستان و کشورهای حوزه تمدنی آن در آخرین چهارشنبه ی سال (اواخر اسفند) و ماه فروردین، جشن گرفته می‌شود.

سایر رویدادهای فرهنگی افغانستان

❖ جشن گل سرخ

❖ جشن دهقان

❖ مراسم سَمَنک

❖ تماشای دشت

❖ جشن استقلال

این مقاله براساس منبع ذیل تنظیم شده است:

سازمند، بهاره (۱۳۹۳). نوروز در کشورهای حوزه تمدنی ایران. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

واژگان کلیدی: گرد شگری، افغان‌ستان، نوروز، عیدباستانی، ایران، چهارشنبه سوری، سیزده بدر، سمنویزان،

سفره هفت سین، کمپیرک، علم مبارک علی (ع)

تنظیم از: آيسان پژوهان فر

تایپ و صفحه آرایی: ملیکا خرمشکوه